

Capitalism: A Love Story

"Capitalism: A Love Story" är en medryckande dokumentär som likt Michael Moores tidigare filmer använder klipp, arkivmaterial, animationer, drastiska metaforer, sentiment, humor och en ständigt närvarande dokumentärfilmare i säckiga byxor och keps för att sätta fokus på filmens budskap. Denna gång klär Moore av kapitalismen och de katastrofala mänskliga effekterna i finanskrisens spår. Efter en historisk exposé och en analys av kapitalismen som system skissar han upp en vision av ett nytt möjligt samhälle där kollektiva egenskaper som solidaritet och medmänsklighet kan göra att vi också ser arbete, bostad och försörjning som grundläggande mänskliga rättigheter.

Rekommenderad för åk 9 & gymnasiet

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Filmen inleds med ett montage av rånare fångade av övervakningskameror ackompanjerade av låten "Louie louie" med rader som "The communist world is fallin apart. The capitalists are just breakin hearts."

Moore beskriver ett USA i en kris som skapats av att de ekonomiska krafterna satts ur spel och han ställer sig frågan; vad är kapitalism, vilka är vinnarna, och vilka är förlorarna?

Han blickar tillbaka på sin barndom i bilstaden Flint i

Michigan där hans far inte bara kunde försörja en hel familj på en lön, utan också byta bil vart tredje år, åka på semester till Hawaii och New York och därtill avsätta en slant på banken. Kapitalismen i sin bästa form!

Moore tecknar en metaforisk bild av USA:s politiska och ekonomiska utveckling. Hur hjulen rullade på i decennier innan USA:s trettionionde president, demokraten Jimmy Carter, höjde ett varningens finger. "Mänskligt värde definieras numera endast i pengar." Carter menade att detta var en moral som inte varaktigt kan bygga ett samhälle. En hållning som han fick sota för.

"Vilken tönt!, bäst att ta in en riktig sheriff!" Ronald Reagan tar 1980 över presidentposten och i och med det, menar Moore, börjar landet förändras. Utförsäljning av den offentliga sektorn, hårdare tag mot arbetare och fackförbund och fullständig eftergift åt storföretag, finansbolag och Wall Streets spekulationshajar.

Men också presidenten hamnade i kapitalets ledband. En politik som förvisso fick honom omvald. Men en politik som enligt Moore styrde mot kvartalsekonomi, en snabb profit till aktieägare och maktelit, allt på arbetarna och arbetsmarknadens bekostnad. Medborgarnas egen ekonomi blev sämre och deras privata skuldsättning ökade lavinartat. USA blev en nation i skuld.

Moore illustrerar hur detta slog mot hemstaden Flint med klipp från sin genombrottsfilm, dokumentären "Roger & Me" från 1989. Han gör ett stort nummer av hur han då motades i grind när han sökte upp General Motors verkställande direktör Roger Smith som Moore höll ansvarig för sin hemstads förfall, och hur han också idag stoppas av biffiga vakter när han försöker få träffa styrelseordföranden vid GM:s flotta kontor.

Men framför allt fokuserar Moore på de människor som i den aktuella ekonomiska krisens efterdyningar drivits från hus och hem sedan de misslyckats med att betala bankernas och låneinstitutens skenande räntor. Vanligt folk som haft sina gårdar i generationer och nu tvingas städa ur och lämna nycklar till hårdnackade sheriffer och profithungriga mäklare.

De flesta lämnar sina hem frivilligt, uppgivet. Några försöker protestera och funderar på om de egentligen borde råna en bank medan andra aktivt engagerar hela kvarter i kamp mot de förnedrande utmätningar som knäcker familjer och utarmar hela stadsdelar och städer.

Han möter arbetare vid en fönsterfabrik som både mist sina jobb men också sin lagstadgade ersättning vid uppsägning sedan banken nekat företaget kredit. Efter att ha ockuperat fabriken och fått omvärldens, till och med den nyttillträdde president Obamas, stöd får de till slut ekonomisk ersättning.

Moore blottlägger korrupta allianser mellan staten, den offentliga sektorn, det juridiska systemet och ekonomiska intressen. För medan före presidenten George W Bush, (ofta republikanska) senatorer och ledarskribenter lovsjungit kapitalismens lov visar Moore hur ägarna till ett privat ungdomshem i Pennsylvania har mutat två domare för att få 'klienter' till verksamheten.

Han beskriver hur piloter nu har så usla löner för att klara lågprisbolagens konkurrens att vissa tvingas leva på matkuponger eller hur stora företag som Walmart tecknar s k "dead peasants-försäkringar" för personalen som ger storkovan till arbetsgivaren om den försäkrade avlider.

Moore's smärtsamma summering av de ekonomiska relationerna i dagens USA visar på ett skittat samhälle där en procent av USA:s invånare äger nittiofem procent av de ekonomiska medlen. Ett faktum han menar att folk accepterar så länge de tror att de själva en dag kan tillhöra de förmögna.

Moore menar att det också var denna föreställning som triggade igång den lånekarusell som snurrade allt häftigare med Wall Street som nav och amerikanernas hus som löst hängande gungor. Ett komplext skeende där termen derivat, ett slags förmodat värde, var en av ingredi-

enserna i en oöverskådlig ekonomisk ekvation. Ingen verkar kunna förklara termen, men Wall Street som ett gigantiskt Casino med folkets pengar som insats blir en desto tydligare bild.

Ytterligare bränsle blev de avregleringar av banksektorn som gjorde det möjligt för bankerna och låneinstituten att tjäna mer pengar på räntor och andra intressenter att låna ut ännu mer till ännu sämre villkor.

Hösten 2008 havererar så den amerikanska ekonomin och banker, låneinstitut och försäkringsbolag går i konkurs. Medierna braskar "Armageddon!" och de anställda på Lehman Brothers står som symbol för alla slokörade finansjobbare som får lämna sina kontor med sina ägodelar i pappkartonger.

Demokratin sätts mer eller mindre ur spel när lobbyister från finansbolag även innehar de politiska posterna. Efter kraschen genomförs en kuppstartad röstning i senaten, där demokraterna under hot om ekonomisk kollaps stöder en räddningsaktion för bankerna värd 700 miljarder dollar.

Flera demokratiska politiker i filmen vittnar om hur illa tidpunkten var med bara ett par månader till presidentvalet, och de kände sig överkörda i processen.

Några krav på vad bankerna gjorde med pengarna har aldrig avkrävts men Moore nöjer sig inte. I bepsrad värdetransportbil beger han sig till Wall Street för att hämta de pengar som tillhör skattebetalarna och kanske samtidigt göra en "citizens arrest" av de skyldiga. Håller upp några säckar med dollartecken och ropar åt bankerna att slänga ner kosingen.

Moore är övertygad om att de uppenbara orättvisorna och kanske längtan efter nya alternativ grundlade segern för Obama. Nu talades ändå om jämlikhet och hur ett rättvisare samhälle gagnar alla. Och Moore jämför Obamas visioner med de radikala aldrig realiserade ideer om ett framtida USA som Franklin D Roosevelt presenterade strax före sin död.

Men Moore konstaterar att hans hemland nu har blivit en splittrad nation där de fattiga blir fattigare och de rika allt rikare. Han ser ingen bättre råd än att förklara finanskvartieren såsom varande brottsplats.

More is Moore - gerillametoder och politisk satir

Den ironiska öppningen är både ett statement av filmens form och en överenskommelse med fansen om att man nu skall få två timmars doku-underhållning med ett angeläget innehåll. Det visar också på ett stort självförtroende hos Michael Moore vars estetik och retorik vid det här laget är bekant genom tv-shower, filmer och böcker. Efter succéerna "Bowling for Columbine", "Fahrenheit 9/11" och "Sicko" är han nu tillbaka med en dokumentär om de negativa konsekvenserna av kapitalismen.

Mixen av äldre arkivmaterial, mer eller mindre känt nyhetsmaterial, animerade illustrationer och eget filmat material där han själv är en tydlig karaktär är ett välslipat och beprövat koncept. Moore intervjuar vanligt folk eller kunskapare som är med på noterna medan hoppa-på-intervjuerna av högvilt oftast är dramaturgiskt kalkylerade misslyckanden där motvilligheten från intervjuoffren blir en del av retoriken.

Den syrliga humorn finns redan i collaget med bankrånare som vi förväntas associera med den ekonomiska roffarmentalitet som Moore menar har präglat finansmarknaden. I associationsrika collage, företädesvis filmer från 50-talet och de ironiska jämförelser som görs mellan exempelvis en degenererad västvärld (med USA i spetsen) och romarrikets nedgång och fall.

Den mest drastiska sekvensen är då Moore undrar om han möjligen missat det parti i bibeln där Jesus blev kapitalist. Scener från filmen "Jesus från Nasaret" dubbas med repliker som får frälsaren att framstå som en kapitalismens första apostel.

Moore häcklar makten och i hans tidigare filmer har nationens presidenter, George W. Bush dy och då varit återkommande favoritmåltavlor. Allt har syftat till att framställa landets främsta maktsymboler i ett löjets skimmer. Bush dy får några slängar av slevan även här som dansande, cyklande eller allmänt moraliskt och religiöst hycklande.

Ronald Reagan rider här in som westernhjälte och framställs lika endimensionell som sina gamla B-filmer när han ägnar sig åt att rasera USA. En historieskrivning

som naturligtvis inte delas av alla.

Moorens häcklande och icke-subtila karikerande av makten har funnit sin egen form men har samtidigt drag av gammal commedia dell'arte, Honoré Daumiers karikatyrteckningar eller äldre tiders burleska gatuteater. En burdus och folklig ton med handgripliga attacker och samtidigt ett tydligt politiskt budskap.

Särskilt skickligt spelar han på publikens emotionella strängar. De gripande porträtten av människor som kommit i kläm, fått lämna sina hem eller blivit kränkta lämnar ingen oberörd. Budskapet i bilder som vräkningsscenerna, de strejkande arbetarna eller de uppkrupna människorna på hustaken efter orkanen Katrinas ödeläggelse är svåra att värja sig emot.

Metaforen där han låter ekonomiprofessorn William Black redogöra för den ekonomiska kollapsen genom en musikackompanjerad dramatisering av en damm som brister är enkel och glasklar.

Själv kallar han sin egenkomponerade metod för "my opinion based upon facts." Han är inte intresserad av någon nyanserad bild utan söker och använder de fakta som styrker hans tes. Samtidigt undviker han allt som skulle undergräva den. Han skissar med bred penna bilden av Europa och att just Italien skulle vara särskilt normbildande vad gäller jämställdhet är för den insatte kanske inte det optimala exemplet. Att utveckla komplexiteten ingår inte i Moores arbetsätt men den är hans metod och han genomdriver den till fullo.

- Ironi, satir och känslomässig manipulation är Moores effektiva vapen i alla sina filmer. Och det är först i hans speciella sammansättning av i och för sig oberoende bilder som en tredje högre betydelse uppstår (en slags version av dialektiskt montage). Hur skulle ni definiera hans "Capitalism: A Love Story"? Som en faktadokumentär, en politisk satirisk pamflett, en smädelseakt, eller något annat? Hur reagerar ni på hans sätt att komponera sina bilder, sina egna ord och musik?

- Hur balanserar han satiren och indignationen för att fånga sin publik? Blir ni drabbade, engagerade eller

känner ni er manipulerade och blir på er vakt? Kan underhållande satir vara seriös? Är det en bra väg att nå ut med ämnen som är viktiga men inte särskilt spektakulära?

Michael Moore brukar ofta dela publik och kritiker i två läger. Förutom att han har retat gallfeber på makten och företrädare för kommersiella intressen genererar hans filmer mer eller mindre aktiva antirörelser. Efter "Fahrenheit 9/11" gjordes en motfilm där man försökte vederlägga Moores påståenden. Han anklagas ofta för att vara enkelspårig, propagandistisk, eller t o m lögnare, landsförträdare och kommunist. Nästan lika illa tycks det vara att han är tjock och, enligt hörsägen, otrevlig mot 'vanligt' folk. Att han dessutom blivit förmögen och flyger privatplan anser motståndarna bevisa att han bara är en profit-hungrig bluff.

Följande aktuella citat från recensioner av "Capitalism: A Love Story" visar två olika förhållningssätt till Michael Moore. "Moore argumenterar så slafsigt och har ett så dåligt grepp om ämnet att han solar ner hela sig med självmotsägelser när han tror att han leder vatten till den egna kvarnen" (Jan Söderqvist SvD). "Capitalism: A Love Story" är en av Michael Moores allra roligaste filmer, nej han ger inte mycket för ett system som gör de rikare allt rikare och de fattigare allt fattigare, han redogör rätt pedagogiskt för hur marknaden spelat roulett med de amerikanska arbetarnas pengar, vilka som får gå från hus och hem, blir av med jobben - och vilka som obekymrat fortsätter sina affärer" (Johan Croneman DN).

- Dela upp klassen i två grupper där den ena får argumentera till Moores fördel. Framhäva filmens styrkor. Den andra gruppen kan koncentrera sig på dess nackdelar. Det behöver inte nödvändigtvis innebära att det man tycker är effektivt berättande stämmer överens med ens egna uppfattningar.

- Diskutera hur ni upplever den här typen av "document" som Moore kommit att bli synonym med. Den öppet partiska, ståndpunktsdrivna och populärkulturmassiga dokumentären där metoderna, i Moores fall gerillamässiga, är en del av innehållet.

- Moores filmer strävar efter att påverka pågående skeenden. "Bowling for Columbine" drog paralleller mellan USA:s roll som ständigt krigförande, vapenälskande nation och skolskjutningar. "Fahrenheit 9/11" beskriver hur Bush använde terrordåden för att rättfärdiga angreppet på Irak och som kom i samband med presidentvalet 2004. "Sicko" som handlade om USA:s otrygga sjukvårdssystem kan ju idag, när Obama tycks vara på väg mot en reformering, sägas ha haft något slags inflytande. "Capitalism: A Love Story" tar avstamp i finanskrisens början hösten 2008, vars konsekvenser världen än idag lever med. I slutet av filmen uppmanar regissören oss att ta striden, att engagera oss och hjälpa honom i kampen mot kapitalismen. Diskutera hur en dokumentärfilm som denna fungerar. Som en väckarklocka, förutsatt att man tar till sig argumentationen, eller handlar det om en stunds underhållning under förklädnad av engagemang?

Kapitalism förr och nu

Michael Moores utgångspunkt för filmen är frågan; Vad är kapitalism och vilka är vinnarna respektive förlorarna i

systemet? Han låter skådespelaren och debattören Wallace Shawn förklara grunden för kapitalismen (lätt ironiskt) med att någon försäljares glass är populärare än en någon annans. Följaktligen lockar den som har godast glass fler kunder och genererar mer pengar. Hur resultatet blir när de fria marknadskrafterna får råda demonstreras i en scen där de står i en butik fylld av billiga men outhålliga prylar.

Moore minns sin barndom i staden Flint under femtiotalet. Där hans far, bilfabriksarbetaren, kunde försörja familjen, åka på semestrar och ändå spara ett litet kapital. Den amerikanska drömmen var inom allas räckhåll om man arbetade hårt och de mest förmögna hade så hög marginalskatt att de samlade skatteintäkterna kunde finansiera en välfärd för många.

Efterkrigstidens USA var utan konkurrens nummer ett i världen, gjorde de bästa bilarna och skickade en man till månen. Det fanns en framtidstro. "If this was capitalism, I love it", säger Moore. Han konstaterar också att en del av förklaringen till USA:s försprång låg i att de möjliga konkurrenternas industriella kapacitet låg i ruiner efter det andra världskriget.

Kapitalismens grundvalar verkade så lätt att förklara och försvara. Men världen har förändrats. Ekonomin är internationaliserad och globaliserad. USA är inte längre den största tillverkaren och exportören av exempelvis bilar även om deras ekonomi fortfarande är nummer ett. Pengar rör sig runt jordklotet och där tillverkningen är billig, där sker produktionen. Nya länder står för den stora ekonomiska tillväxten och börjar nu leva den dröm som var förunnat USA och västvärlden.

Ekonomi har även mycket kommit att handla, inte bara om priset och förtjänsten på varor och tjänster, utan också om gigantisk marknad där handelsvaran är i form av aktier, optioner, lån och skulder. Förmodade och abstrakta värden för de flesta av oss. Det är också denna sida av kapitalism, och dess effekter, som upprör Moore och som han attackerar i filmen.

Han menar att många amerikaner har ingetts falska förhoppningar om att göra klipp på sina bostäder. Förespeglats att de alla sitter på en guldgruva i form av sina hem. Låneinstitut och banker, ivrigt påhejade av politiker, lockade kunder med initialt förmånliga lån mot dålig eller ingen säkerhet, medvetna om att dessa aldrig skulle kunna betalas tillbaka. Följden, en ekonomisk kollaps där förlorarna givetvis är de husägare som inte haft råd att bo kvar. Och de banker och långivare som förorsakade kollapsen inte bara klarade sig med stor vinst i behåll. Skattebetalarna fick dessutom stå för notan när bubblan väl sprack.

Den skandinaviska modellen - ett ideal?

Den svenska eller skandinaviska modellen brukar beskrivas som en kombination av ett utbyggt socialt välfärds-system för alla, en relativt mild och reglerad form av marknadsekonomi, ett skattesystem som verkar för inkomstfördelning och en arbetsmarknad som fungerar i samförstånd mellan löntagare, fackföreningar och arbetsgivare.

- Utländska debattörer som kritiserat både renodlad socialism och kapitalism har ofta framhållit detta som en fungerande och respekterad medelväg. Ta reda på mer om

hur vårt politiska system har växt fram och jämför det med de grundläggande principerna i USA:s samhällsbygge.

- Michael Moore är också en av dem som i många sammanhang (inte minst i filmen om det amerikanska sjukvårdssystemet "Sicko") har framhållit Europa och i synnerhet Skandinavien som exempel på politiska system som lyckats kombinera en grundläggande trygghet med marknadskrafter. Fundera över om han kan ha rätt i detta. Och i så fall, hur tycker ni själva att vi idag förvaltar detta? Har vi låst oss fast i ett trygghetssystem som inte kan utvecklas i takt med resten av världen eller är vi snarare på väg mot ett hårdare och mer individualistiskt system av marknadsliberalism?

Frihet från ett macro till ett individperspektiv

Moore menar att kapitalismen - i alla fall i den form den har antagit i USA - bör utrotas. Men samtidigt som han framhäver kapitalismens avarter undviker han att redogöra för andra ekonomiska system som också har misslyckats.

Med tjuugoårsfirandet av Berlinmurens fall väcks minnen av socialistiska system som idag med några enstaka undantag helt har fallit samman. Och som har inneburit ett stort lidande för många människor. Men det finns också i de forna kommunistiska länderna många som efter den första tidens eufori inte upplever sig vara vinnare utan nu drömmer sig tillbaks till ett system där man förvisso hade en starkt begränsad frihet men ändå garanterades det elementära så som utbildning och sjukvård.

En nations ekonomiska system formar också dess ideologiska grund och gemensamma värderingar. Det privata ägandet och företagandet är djupt rotat i USA liksom det självklara att sjukvård och utbildning inte är en statlig angelägenhet.

När Moore ifrågasätter dessa självklarheter provocerar han många amerikaner. Med svenska mått mätt är kanske inte Moores åsikter så radikala. Men i USA ses de som omstörtande och hotfullt liknande kommunistiska ideal.

USA har ju ofta framställt sig, inte minst inför Irak- och Afghanistankriget, som en garant och förkämpe för frihet och demokrati. Något som naturligtvis komplicerar den alltmer intima relationen med Kina, en odemokratisk enpartistat med kommunistiskt styre samtidigt som man har ett hårdfört kapitalistiskt system.

- Diskutera vidare kring om och hur olika ekonomiska system hänger ihop med ideologi, politik och värderingar. Hur ser kommunismen ut i Kina respektive exempelvis Kuba eller Venezuela? Hur ser kapitalismen ut i Kina, Europa eller USA? Dela in er i grupper, läs på om några länder med olika politiska system och låt respektive grupp diskutera fördelar och nackdelar.

Frihetsbegreppet är naturligtvis i slutändan en fråga för individen när det gäller vad man får tänka och tycka men man använder också ofta frihet i en mer ekonomisk terminologi, t ex i den pågående debatten om det amerikanska sjukvårdssystemet där kritikerna varnar för att staten skall välja läkare och behandling för sjukdomarna medan förespråkarna för reformer ifrågasätter om kritiken snarare handlar om friheten att inte få behandling för allvarliga sjukdomar. Samma resonemang kan tillämpas på den aktuella filmens teman som främst riktar in sig på ägande av produktionsmedel och ägande av boende.

- Moore besöker några blomstrande företag och kooperativ där de anställda själva har tagit makten och visar hur detta har skapat både välstånd, rättvisa och konkurrenskraft. Vad är frihet ur ett ekonomiskt perspektiv? Statligt ägande, kooperativt ägande, privat ägande eller kombinationer av dessa. Hur skall man kunna kombinera ett system av drivkraft att skapa bättre förutsättningar och företag, och en trygghet för de som arbetar i dem?

Globalisering - hot eller möjlighet

Världens ekonomiska system kan te sig som ett gungfly. Inom tio år väntas Kina vara världens största ekonomi. Och redan nu har USA:s och Kinas ekonomier kommit att bli allt mer beroende av varandra där Kina är den största långtiva-

Filmens regissör Michael Moore - en känd profil och en omstridd person, både älskad och hatad.

ren till USA:s enorma statsskuld medan USA:s marknad är helt avgörande för Kina och således i förlängningen en garant för att Kinas lån behåller sitt värde.

- Situationen idag är alltså en slags ekonomisk terrorbalans på samma sätt som öst/väst tidigare hade en självmordspakt med atomvapen riktade mot varandra. Diskutera om detta faktum gör det omöjligt att förändra något i grunden och om ekonomin idag är ett system som egentligen är mycket starkare än det politiska systemet?

- En av faktorerna för den omställning vi idag ser är att även arbetskraften globaliseras och en stor del av den relativt tekniskt avancerade tillverkning som för bara tiotals år sedan skedde i väst nu sker i låglöneländer parallellt med den enklare tillverkningsindustri som flyttat tidigare. Kinas enorma tillväxt är naturligtvis en stor del i detta. Diskutera vidare kring vad detta innebär, både positivt och negativt för västvärlden och låglöneländer. Både vad gäller billigare produkter för oss och arbetstillfällena i fattiga länder, men också arbetslöshet i väst och påverkan på miljön. På vilket sätt kan vi begränsa de negativa effekterna och utveckla de positiva?

Småskalighet och demokrati

Moore är lätt desillusionerad när han vallar sin far på den ödetomt med järnskrot där General Motors bilfabrik en gång låg. Moore saknar gamla tider och dess relativa småskalighet. En tid som verkar borta för alltid. Ett samhälle och en kapitalism som byggde på (mer eller mindre) närproducerade varor och där arbetarens status var respekterad. Där man kunde leva på sin lön. Han såg hur GM:s nedläggning innebar hemstaden Flints undergång. Som ett cyniskt skämt har staden blivit en centralort för utskick av vräkningsorder till resten av landet.

Varför ifrågasätta kapitalismen? Har inte den gett oss världens bästa levnadsstandard?, säger en man i filmen. Fri företagsamhet, konkurrens och chansen att skapa kapital,

kanske anställa och bidra till ett samhälles långsiktiga välfärd och samhällsstruktur. Den typen av kapitalism är något vi kan förstå och acceptera. Kapitalismen idag är mer komplex och låter sig inte helt begripas med en så enkel bild och inte heller av Moores dokumentär. Moore fokuserar på de negativa effekterna av en kapitalism där i stort sett allt går att tjäna pengar på. Och han menar att det görs med ojusta metoder av profithungriga människor på de svagares bekostnad.

Fenomenet med nedläggningar och de negativa konsekvenserna för hela samhällen känner vi igen här på hemmaplan. När företag flyttar sin tillverkning till lågprisländer drabbas hela orter av massarbetslöshet och i förlängningen av avfolkning. Det handlar kanske inte längre om vem som gör den godaste glassen, utan om vem som gör den billigaste och som har de ekonomiska resurserna att marknadsföra den.

- Men Moore framhåller - förutom som tidigare beskrivits att kapitalismen gått från en mer långsiktig dito till en kortsiktig - att det också handlar om en stordrift som ersatt olika nivåer av gripbar småskalighet. Det sistnämnda gav också, menar han, ett företagaransvar där man månade mer om arbetarna. Är detta bara en nostalgisk föreställning, eller finns det ett nytt fokus på ägande och vinst som ni uppfattar det? Har killen med den godaste glassen en chans? Spelar det någon roll bara vi får billig glass?

Moore undersöker också finanssektorns allt intimare koppling till den politiska makten. Inte bara sker påtryckningar från lobbyister i senaten och kongressen. Toppolitiker värvas från finanssektorn som i sin tur skapar de lagar som ska styra den. Avregleringen fick som bekant katastrofala följder. Moore presenterar intrikata nätverk där gränsen mellan finanssektor och politik suddats ut. Flera politiker (demokrater) vittnar om hur bland annat det gigantiska stödpaketet till bankerna genomfördes efter stora påtryckningar från lobbyister och republikaner som bedyrade att det inte fanns några alternativ. Även om beslutet togs under parlamentariska former var det demokraterna som blev budbärare av ett förslag som de egentligen inte stödde.

- Makten ligger inte hos politikerna därinne, i representanthuset, säger den demokratiska politikern Marcy Kaptur. Vad menar hon. Fundera över hur det politiska systemet i USA är intimt förknippat med finanssektorn. Hur beskriver Moore denna allians?

- Amerikanska presidenter får enorma ekonomiska stöd till sina valkampanjer. Detta gäller även Barack Obama som erhållit stora summor från bland annat finansbolag. Fundera över om/hur detta kan påverka grundarna för hans beslut. Kan en president i USA agera fritt eller är eftergifter till de mest generösa bidragsgivarna inbyggt i själva systemet?

I slutet av filmen ser vi en journalfilm från 1944 där den dåvarande presidenten, Franklin D. Roosevelt kort före sin bortgång lät spela in ett tal till nationen. Han beskriver hur han vill ha några tillägg till den amerikanska konstitutionen. Medborgarna skulle, oavsett ras, kön eller

klass, garanteras ett meningsfullt arbete, tillräckligt med ekonomiska medel att köpa mat, kläder och roa sig. Ett anständigt hem, adekvat sjukvård och en god utbildning. Ett trygghetsnät som han menar skulle skapa ett bättre USA. Dessa tillägg blev aldrig antagna.

Pengar - meningen med livet?

Moore vill visa på de moraliska, filosofiska och känslomässiga aspekterna av det kapitalistiska systemet. Han ser hur människor kränks, förnedras och berövas sin trygghet. Medan andra, utan skrupler, skor sig på deras olycka.

I vissa fall handlar det om girighet och en profithunger som gör att man går över alla mänskliga hänsyn för att tjäna pengar, och ibland in i ren brottslighet. Moore tar exemplet med det privatägda fängelset i Pennsylvania där domare mutades för att förse fängelset med ungdomar. Ju längre de var inspärrade desto mer klirr i kassan för ägarna. Jag kände mig som en vara som de skulle tjäna pengar på, säger en pojke som suttit inlåst. De s k dead-peasantförsäkringarna, där företag tar ut livförsäkringar på sina anställda med företaget som förmånstagare, är också, menar Moore, ett fullständigt moraliskt haveri.

Moore vill därför föra upp resonemanget också på ett etiskt plan. Det retar honom att flera av kapitalismens förespråkare har mage att påstå att kapitalismen är förenligt med kristna värderingar där börser framställs som en närmast helig plats. De tre präster han intervjuar är alla överens om kapitalismens förkastlighet. Det finns inte något där som är förenligt med en kristen syn om allas lika värde. Kapitalismen är ondskan själv och bör utrotas, utbrister en av dem.

Detta för också ner det grundläggande ansvaret för samhällsbygget på ett individplan. Oavsett vilket politiskt eller ekonomiskt system vi lever i så är det vi konsumenter och vårt begär efter billiga varor som är själva grundbulsten i det konsumtionssamhälle som Moore menar har gått över styr. Och det är toleransen för medmänniskans lidande som sätter ribban för hur stora orättvisor vi tolererar.

Moore skissar en bild av ett land där vanliga människor ställs mot varandra i ett gigantiskt utslagningsspel istället för att hålla ihop. Sheriffer, låssmeder och flyttfirmor får utdela det sista slaget mot folk som ska vråkas, fast de kanske varit grannar tidigare och borde förenas av liknande klasstillhörighet eller genuin lojalitet.

- Diskutera vidare hur ni själva ser på vad välstånd egentligen består i. Blir vi lyckligare av allt vi idag kan köpa nästan utan eftertanke? Kan vi och borde vi fördela välståndet på ett annat sätt eller är driften att skapa välstånd för oss själva och våra närmaste det som också för samhället framåt i ett längre perspektiv? Vilken typ av visioner borde styra ett samhällsbyggande? Vilken plats har etiken i dagens politiska agenda?

- Kapitalismen är ond menar Moore. Har han rätt? Tar det fram människans sämsta sidor eller kan den vara en positiv drivkraft?

- Moore menar att en nations ekonomiska system återspeglas i invånarnas mentalitet vare sig det gäller plan-

ekonomi, kapitalism eller en kombination av bägge. Att kapitalismen varit ett fungerande system med en acceptans hos USA:s invånare beror på att det funnits en tro hos den stora majoriteten att välståndet fanns inom räckhåll och alla hade chansen att bli förmögna, med hårt arbete och patriotism enligt den amerikanska drömmen. Hur väl tycker ni att Moore argumenterar för denna historieskrivning i filmen?

Ekonomi är idag en del av var mans vardag. Aktieinnehav var för ett par decennier sedan något som företagare och välbärgade ägnade sig åt. Numera är aktiehandel något som inbegriper alla, om inte annat när det gäller pensionssystemets uppbyggnad. Idag äger också till exempel nästan 25 procent av alla svenskar personliga aktieportföljer av varierande storlekar.

- Privatekonomi har allt mer kommit att handla om att tjäna pengar på sin bostad och att placera sin pension så att man inte blir en förlorare. Häng med i aktiekursen, gör klipp på din bostadsrätt, här är de bästa fonderna. Ingen undslipper budskapen omkring oss som uppmanar till ekonomiska ställningstaganden. Ekonominyheter omger oss ständigt. Barn skickas på aktiekollo och ungdomar i USA utbildar sig i ekonomi med drömmen om ett jobb på Wall Street. Fundera över hur ni upplever ekonomins roll i våra liv. Är vårt aktieäggande positivt, en del i demokratiseringen, att alla, inte bara de rika, kan tjäna pengar på börser, en fråga om inflytande? Eller känner ni att dagens fokus lönsamhet och klipp även för den enskilde skymmer viktigare livsprioriteringar?

- Pengar är meningen med livet, sjunger man i filmen. Är det så? Hur påverkar ekonomiska ideal vårt sätt att agera i förhållande till våra medmänniskor? Gemensamt ägande och en ny politik som vill verka för större jämlikhet är några goda exempel Moore lyfter fram i filmen. Bidrar dessa faktorer till solidaritet eller är människan i grunden en egoistisk varelse?

Produktionsuppgifter

USA 2009

Manus, regi & produktion: Michael Moore

Arkivproduktion: Pearl Lieberman

Foto: Daniel Marracino & Jayme Roy

Klippning: Jessica Brunetto, Alex Meillier, Tanya Meillier, Conor

O'Neill, Pablo Proenza, Todd Woody Richman & John W. Walter

Originalmusik: Jeff Gibbs

Tekniska uppgifter

Speltid: 127 minuter

Format: Vidfilm 1,85:1

Ljudsystem: Dolby Digital

Censur: Barmtillåten

Svensk premiär: 30 oktober 2009

Distribution

Svensk Filindustri, 169 86 Stockholm tel 08-680 35 00, fax 08-68 037 83 epost: sffilm@sf.se

Redaktion: Andreas Hoffsten, Film i hela landet, Svenska Filminstitutet, december 2009